

Llum a l'atzucac

Ramon
Ramon

Premi d'Assaig
Mancomunitat de
la Ribera Alta

edicions
bromera

*Per a la Llum,
per a qui ve després de la Llum,
per a la mare de tots dos*

No té poder la fosca
per closa nit que sigui.
Guixa amb blanc les pissarres.

JOAN VINYOLI

ANY 2012

12-X

Aquesta vegada la crisi d'ansietat m'ha colpit amb una agressivitat inusual. Fins ara veia a venir els atacs: m'exaltava sense motiu, m'enterbolien pensaments funestos, em minvava la ventilació, m'ennuegava menjant un tros de pa o bevent qualsevol líquid. Però a la fi una reacció interna –la mà de l'ànima, em deia– aturava el desenfrement del cos –o bé ho feia el diazepam. Fins i tot era capaç de controlar els moments d'alta por, quan enmig del son, ofegant-me, em despertava esperitat amb uns espasmes guturals que espantaven els qui m'eren a prop. Aquesta vegada no. Aquesta vegada la batzegada nerviosa, inesperada –patida en un aparent estat de pau, en un d'aquells dies que anomenem feliços–, ha canviat el *modus operandi*: m'ha sobrevingut una punxada de dolor al pit tan intensa que, desplomat, he perdut durant uns segons la consciència. Com un infart. En tornar al món, això: rodejat de rostres atemorits, sense poder moure'm, a penes podent respirar, amb el dolor perforant cada múscul, la policia, l'ambulància, hospitalització apressada, electrocardiogrames, radiografies toràciques, anàlisis de

sang, hores d'observació al box amb el degotador i entre olors de femtes de moribunds i els gemecs d'un suïcida fracassat... Diagnòstic: res, saníssim. Seqüeles físiques durant un parell de dies en què he trascamat com un invàlid, i res? El meu metge de capçalera ho té molt clar: crisi d'ansietat i de pànic. Pànic de què? Com es té pànic sense viure'l? Som lluny del segle XIX, ja no ens escau ser personatges de relat romàntic, de Wilde, de Stevenson, o un maleït de Poe, o estetitzar-nos amb una bafarada decadentista dannunziana i desmaiar-nos. Al segle XXI tot és clínicament anodí, tot es resol amb medicació i estúpida relaxació.

I heus ací que ara m'estic relaxant, banyant-me, dins la mar d'Alcossebre, en una de les seues cales, damunt una roca verdosenca, enconquillada, mentre l'onatge i el sol se m'abraonen amb placidesa i mentre Marieta, de lluny, em fotografia i m'alça el polze en senyal ¿d'optimisme, d'acceptació de l'estètica turística de relax prescrit? Ahir mateix, en bona part del Baix Maestrat —a Benicarló, a Peníscola, a Alcossebre—, ruixats i pedregades van abonyegar tota figura, i avui la mar, com qui xiula i deixa de xiular mentre feineja, torna a ser la immensa pau abstracta i cromàtica. L'oratge també té els seus sotrats de psique.

M'estime molt el Baix Maestrat: els seus parlars, la seua gent —d'esguard conservador, cellajunt, però hostatjant, d'humanitat hirsuta—, la muntanya que entra recolzant-se en la mar, l'olor de pinassa que es barreja

amb la d'alga i mol·lusc... Ara sóc enfront del campament infantil Jaume I, una pineda centenària que s'ondula com ideogrames orientals. Fa més de trenta anys hi vaig estar un parell d'estius. Era la primera vegada que la meua tímida neolítica trencava el pànic i començava a malsocialitzar-se: dins una tenda de campanya, entre pins i arbustos plens d'insectes, entre conquilles, musclos i eriçons de mar lluitant contra l'onatge. La mar és la infantesa, una dolçor recordada entre les ones. Però des d'aleshores he conviscut amb un Iago dins de mi que ha anat creixent, apoderant-se de la trama del meu viure, traint tots els meus personatges salutífers, fent-me balbucejat dins una por contínua.

Pànic de què? L'únic terror que conec és el literari, la cerca de la metàfora menys imperfecta, la que mai no satisfà però atura les crisis anímiques, les decepcions que asfixien. Aquesta és la roca més segura dins l'onatge de la meua maduresa. Perquè ara ja sé que estic a l'albir d'uns processos psíquics que em flueixen inconscients, incontrolables, com uns corrents traïdors que de sobte m'arrosseguen, fet pedruscall, cap a un fons de mar de bandera prohibida. El meu coneixement és secundari. La meua raó és un barquet de pescador modest. Només trobe la mà de l'ànima dins el miratge de la literatura. I m'hi agafe com un infant tímid, inexpert, encuriós, com qui surt d'una tenda de campanya i veu que tothom corre per la pineda, cap al mar cristal·lí, d'aigua dringadissa, d'Alcossebre. Perquè sense literatura, sense les

seues ones intranquil·les, Iago dicta el guió i em fa caure a plom, sense causa, com un Otel·lo ridícul.

25-X

Quan eixim del Talia ja ha deixat de ploure i podem passejar fins al carrer de Sant Vicent, on hem aparcats. Al teatre érem vint-i-nou persones i es notava la claca –familiars o amics dels actors que al final de la representació s’intercanvien les gràcies. *La gavina* de Txèkhov no es mereix tan poc públic. La seua desastrosa estrena el 1896 és més digna que aquest menyspreu de València cap a la cultura: es pot xiular un clàssic, però no ignorar-lo. Els actors, irregulars al principi –massa pendents de Stanislavski–, han acabat omplint amb un alè titànic la buidor del teatre. Fins i tot m’han fet oblidar que als deu minuts de començar la funció ja estava pixant-me –seqüeles de la meua recent crisi nerviosa. Marieta em diu que quan isc d’un teatre em torne un optimista ple d’idees compartibles. És cert: com qui obre la mà i ensenya al palmell la pedra filosofal durant un moment, el teatre ens fa creure en la supremacia de l’art davant totes les ciències. Però a València, darrerament, s’estrena molta porqueria: musicals, sarsueles, monòlegs estúpids, adaptacions matusseres de clàssics només espanyols... I, doncs, s’està millor covant les depressions a casa. Aquesta pal·lidesa artística també deu afluir les

ciutats més cultes d'Europa, però ací els discursos que la justifiquen són gregaris: de tot donen la culpa a la crisi econòmica, amb l'excusa de la qual ens empassem les pròpies femtes.

En arribar a la plaça de la Mare de Déu, traiem els entrepans i comencem a menjar-nos-els xino-xano, com adolescents pelacanyes que es miren els restaurants des d'una dimensió infranquejable. Al centre històric de València, la nit dels dijous és bulliciosa. Als bars —a les barres o a les terrasses— tothom postureja: hi ha qui fa una teoria del simple fet de beure una cervesa. Nosaltres optem pels gestos rònecs, sense estètica. Després d'una crisi nerviosa, la senzillesa és l'única beguda que tole-
re en públic. Com diu algú cap al final de *La gavina*, l'important és saber resistir. Tornar a una respiració de mínims no és negar-se l'atmosfera. La solitud pot no ser buida desesperança, i no cal perdre el nord com els passa als millors personatges de Txèkhov. La meua pega és que després de cada accés d'ansietat m'apuntala la misantropia. Sóc intractable amb els amics: no els perdono les febleses, la desinformació, les petites vanitats quotidianes, i l'amistat se'm torna un frontó on reboten amb ràbia els meus sarcasmes. Totalitari amb mi mateix, l'alegria no arriba a l'altre. I sense joia, sense il·lusió, no pot haver-hi benvolença ni aquella harmonia que Ciceró deia que era l'amistat. No debades els darrers anys he perdut amics amb una incúria espantosa. Hauria d'entrar més als teatres, amarar-me dels seus alens catàrtics per

regenerar-me. Ho pense mentre Marieta m'agafa de la mà i de nou comença a ploure en aquesta València tan plena de taxidermistes. Txèkhov sabia molt bé que el pitjor que ens pot passar és quedar-nos com una gavina dissecada.

1-XI

Avui no fa fred a la part vella del cementeri de Paterna. El sol, càlid, s'escampa sense obaga i dóna un volum sedós a les fosses comunes. Cap al centre del recinte, on és la fossa més gran i la més «poblada», s'alça un tendal d'arqueòlegs. Fa un parell d'anys aquesta fossa era un mar cresp de taulellets plens de noms i dates. Enguany hi ha una excavació en marxa. Uns familiars d'un afusellat han aconseguit –per fi– l'exhumació que l'identifica. El 1940 algunes famílies van pagar uns dinerets a l'enterramorts perquè soterrés en la fossa unes ampolles que contenien un paper amb el nom del mort. Hi ha suborns històricament generosos. La calç, de vegades, no és tan genocida. I el vidre de les botelles de llimonada de l'època era preconsumista, fet per a preservar durant molt de temps la matèria, cosa que ha permès que un jove de vint-i-tres anys tornés, amb nom propi, a la llum dels que encara l'estimen.

Al tendal s'acosta un home d'uns seixanta anys que es debat entre la crispació i la tristesa. Sembla que ve

de Mallorca però crida amb un català de l'Horta. Els pulmons se li omplen amb el polsim de l'era batuda, la pols irrespirable de l'espiga solta, de la palla inútil, la que nodreix el foc de la derrota: «La Guàrdia Civil m'arribà a dir que ací només hi havien gossos enterrats!». I respira com un camió atrotinat pujant un revolt de muntanya. Hi ha unes càmeres gravant-lo i el cor no pot desaccelerar-se-li. Ma mare se li acosta i hi assenteix amb el cap davant d'ell. Sembla que el calma: ara només s'aguanta les llàgrimes. A la fossa del costat, on està el meu besoncle, ma tia hi deixa a mercè del pròxim vent un ramell de margarides grogues. Apareix una cosina meua de part de mon pare que hi té soterrat el seu avi de part de sa mare. Duu a les mans un test amb gladiols rojos i va cercant una pedra per donar-li pes i subjectar-lo, com si es poguessen amarrar les ànimes. També porta un tub de goma d'enganxar extraforta per fixar les lletres del cognom del seu avi que s'han després dels taulells de la llosa. Impossible: la làpida, feta de taulellets fins, tètricament modesta, és de principi dels anys 80 i a causa de la humitat va solsint-se. Li dic que la solució seria fer-ne una de nova, no massa cara, de marbre resistent, més menuda però on podrien cabre –com a identitats intransferibles– la trentena de noms i dates. Així guanyaríem una mica de temps contra els oblitats de la història. A més, ara m'adone per primera vegada –la meua maleïda miopia!– que l'edat del meu besoncle que hi consta és incorrecta: no va ser mort als 37 anys sinó

als 39. Com pot ser –li dic a ma mare– que durant tants anys ningú se n'apercebés? Els ulls plorosos, sens dubte, no saben llegir, o lligen només les lletres internes del dolor propi. L'única a qui al primer cop d'ull l'hauria horroritzat l'error –errata d'arxiu o de lapidari– era la meua àvia, però ella era analfabeta... Pense que algun dia caldrà canviar aquesta llosa. Però la meua cosina, endevinant-me el pensament, em fa tocar de peus a terra. Com reuneixes els pocs familiars que queden i, d'aquests, els que s'hi interessin? És cert. Ja fa un parell d'anys que no coincidesc amb una dona gran de Requena que tenia tres anyets quan llançaren son pare a aquesta fossa com un sac de creïlles podrides. La bona dona em contava que cada volta se li feia més difícil venir: ningú no volia portar-la i el viatge en tren ja l'esgotava massa. Quan muira –si no ha mort ja– ningú l'honorarà amb tanta obstinació i tendresa com ella ha honorat son pare...

L'acte polític és a punt de començar i la meua cosina marxa –aquesta part del guió no li escalfa les venes. És l'homenatge als afusellats que cada any organitza el PSOE. Sempre he viscut amb emoció aquest gest memorable del PSOE valencià, d'una valentia arriscada quan la dictadura encara cuejava. I n'he respectat el partidisme –a cascú el que és de cascú. Però els darrers anys el vedetisme empatxa, un tufet d'hipocresia que només es dilueix quan a la fi de l'homenatge sona *La internacional*. Sentint algunes de les frases que s'hi diuen, sembla que els socialistes espanyols no hagen portat mai els ramals

per poder millorar les coses. El xitxarel·lo de les joventuts socialistes que enguany enceta els discursos es passa tota la peroració dient que el PSOE no vol protagonisme i, és clar, transmet el contrari. Quan l'home adolorit d'abans –ara no tan excitat– l'interromp un moment per corregir-li una imprecisió històrica –una pixada fora de test inacceptable–, el xitxarel·lo només sap defensar-se amb un «Sí, compañero; gracias, compañero». Els socialistes espanyols, d'unes dècades ençà, et diuen «compañero» per tancar-te la boca. Sort que un «Visca la República» de nou ens agermana. En fi, cascú amb cascú i amb el seu concepte de «república»...

Tornant a casa, al cotxe, ma mare i ma tia lamenten la ingenuïtat del seu oncle: com que Franco havia promès de no matar ningú que no hagués matat ningú, l'ingenu no va voler exiliar-se, i a més havia de cuidar sa mare –viuda– i sa germana. «I mira quina vida mos ha donat!», diu ma tia. La versió de la meua família és que el meu besoncle es va suïcidar hores abans que l'escamot d'execució anés a afusellar-lo perquè només llavors va veure-hi clar el destí que l'esperava. Jo no el faig tan ingenu. Quan la ideologia impera o l'ètica imposa, els suïcidis –sempre rampelluts– tenen cronologia, la qual de vegades és abocada a aturar-se amb la precisió d'un rellotge suís. Com diu Hannah Arendt sobre el suïcidi de Walter Benjamin, «només aquell dia en concret era possible la catàstrofe», però les raons ja havien estat ben covades. Ara bé, el meu besoncle no va morir a l'acte:

del suïcidi quedà en coma i els metges de la presó, a base d'injeccions desesperades, volgueren tornar-lo genocidament a la consciència. Impossible. El tret final de gràcia que li donaren al cementeri de Paterna degué importar-li un rave.

10-XI

Una colla de poetes fem una trobada d'un dia a Vis-tabella del Maestrat, a la seua antiga presó, ara centre cultural, en un carreró costerut proper a l'església de l'Assumpció. Vicent Berenguer i jo hi arribem tard, gairebé extraviats. Vicent Alonso, l'ànima d'aquest conciliàbul, ens surt a l'encontre i ens rescata del fred, perquè l'oratjol acerat que baixa del Penyagolosa no es caldeja ni amb el sol joiós d'aquest migdia. Entrem com gafar-rons estabornits a la sala on els poetes ja han començat a conspirar. De primer salude els que conec i he llegit: Manel Rodríguez Castelló i Begonya Mezquita; després els que no conec, els més joves, i de qui només he llegit algun poema en internet: Sònia Moll, Vicent Almela i Misael Alerm; i finalment els que fa lustres que llig i que per fi conec: Anna Montero, Antoni Clapés, Víctor Sunyol, Josep Maria Sala-Valldaura (que no recorda que fa uns vint anys ens va presentar a Lleida Jordi Pàmias en un homenatge a Màrius Torres) i la traductora Dolors Udina (que ve en representació de Rosa Font, que no ha

pogut assistir). La cordialitat del grup m'asserena i entre en calor. Però de seguida que hom enceta el tema que ens hi aplega —«és una excusa, que no tremole ningú», ens ha dit Vicent Alonso— el glaç em revé. Poesia i pensament: uf! «Què hem de dir, Vicent?», li preguntava fa uns dies a Vicent Berenguer: «Tu tranquil: limitem-nos a escoltar i que els que més en saben esgoten tant com vulguen els seus temps». I li faig cas i escolte com un aprenent de maçó. Perquè: ¿a què es pot assemblar més una camarilla de poetes que s'ajunten en un dels pobles més alts del País Valencià, on ja s'ensumen les boires fredes del Penyagolosa, a tocar de la frontera de la rebecca Catalunya, per divagar, només entre ells, de poesia, per recitar-se-la com qui revela secrets, a què ens acostem més sinó a una lògia maçònica? Tot concorda: desitgem el perfeccionament de l'ésser humà, anhelem llibertats i fraternitats, combatem els fanatismes i ens eduquem per mitjà d'uns símbols que també es relacionen amb l'arquitectura, una arquitectura trontollosa, tremolenca, la que es construeix i alhora es destrueix dia rere dia. Algú pensarà que l'ego ens ha embegut tant que hem pujat al cim de la muntanya a pixar, ni que siga simbòlicament, sobre la prosa del món. Potser sí. Però quan estic a punt de traure els músculs d'egòlatra, Sala-Valldaura, amb una humilitat pagesívola, diu: «Jo he de llegir un text, perquè no sé pensar res si no ho escric». I llig un text d'una profunditat literària que m'acoquina, com també la dels escrits d'Alonso, Clapés, Montero... I s'entaula un

modest banquet filosòfic –de moment regat només amb aigua– on s’afegeixen, com arbres fruiters per a un petit paradís, Rodríguez-Castelló i Sunyol i Mezquita i Moll... I tot flueix amb una honestedat cristal·lina, intrèpida en aquests temps de vèrboles rapinyaires. Jo mire de reüll Vicent Berenguer, que amb pupil·les d’òliba segueix el vol de les paraules dels altres, del tot serè perquè sap que, quan una òliba no pot volar, posseeix l’art de parrupar bellament. Però jo, garratibat per un fred que avança per graus, acorralat pel diàleg d’aquests maçons sense poder, no puc sinó farfallejar: nimietats, obvietats, desviacions... Per això interpel·le el Víctor Sunyol i la seua teoria del «I want to be languageless, un homeless de la llengua», una proposta radical d’escriptura, un envit de creació que, per desdibuixar el cercle viciós del llenguatge que és incapaç de dir-se a si mateix, es redueix de vegades a la mínima expressió, a una simple preposició o conjunció, al pur balbuceig. La poesia de Sunyol em recorda la música de J. M. Mestres Quadreny: l’entenc poc, no sé si m’agrada, però no pot deixar d’interessar-me. I mentre alegrement alcem i enrunem alhora architectures dialògiques s’ha fet l’hora de dinar i ja ha passat el temps –el meu i el de Vicent Berenguer, genuïna Minerva que alça el vol quan vol.

Pugem a Sant Joan de Penyagolosa. Abans de dinar entrem al santuari. A la capelleta dels exvots –neta, sense pudors de cera espectral– ironitze sobre aquesta superxeria, però faig mutis davant un gest commiseratiu de

Sala-Valldaura: «Tot això és de gent que ha patit molt...». Mentrestant, Berenguer va murmurant i gesticulant per la nau central enutjat per l'abús de crucifixos –imposats, d'impostors– a les ermites i esglesietes de muntanya, i Rodríguez Castelló, més longànime, només xiuxiueja un lament lingüístic: «Ni els gojos tenen en català!». Per més que escales els pics més alts d'aquest país –pense jo– no et despres del tuf de tarquim albuferenc. Ja al restaurant, em colre benedictinament amb un vinet maduixós, l'olla de fesols i les xulles de corder, més un cremat –Sònia Moll, que no l'havia provat mai, es llepa i rellepa els llavis com una moixa fent amoretes. I de nou baixem a la presó de Vistabella, ara a llegir-nos textos propis i expropiats. Però ja hem renunciat a la maçoneria, si més no des de l'instant que Vicent Alonso entra amb dues ampolles –de moscatell i mistela– i amb uns rotllets d'aiguarent. I en la primera ronda de lectures m'adone del meu drama: el pols em quequeja, les noves lents de contacte m'impedeixen llegir bé de prop i el meu públic llig majestàticament. Hi estan avesats, pense, i per això fan creïble l'art del món. És ara que veig Sunyol llegir la seua poesia amb singlots càlids, que reconec el flautista davant la cobra, que m'adone del gran poder dels monosíl·labs, del big bang artístic que pot desfermar un balbuceig. I want to be languageless too. Però amb traduccions seues, Clapés, Udina i Alonso –que ens anuncia la revisió del seu *L'home aproximatiu* de Tzara– em retornen al *languagemore*. La frescor d'ullal d'Alerm,

Almela i Moll oxigenen l'albufera dels mots. Uns poemes de Sala-Valldaura sobre l'aigua, en dringadissa cascada, se m'enduen dins un jardí andalusí. Mezquita, que la tinc al costat, llig un poema inèdit sobre la seua infantesa que m'avança que el seu proper llibre serà bo. De Rodríguez Castelló, que ens delecta amb versos fets per encàrrec, me n'imagino la satisfacció del comitent. I és des d'Anna Montero, amb un poema breu, bellíssim, sobre un got que se li trenca a trenc d'alba, que la llum s'escampa per totes les antigues presons. I sí, al davant meu tinc, rialler, el Vicent Berenguer dels versos tendríssims, indestructibles, que ni la vis còmica que sempre l'acompanya fan malbé. S'acaba la sessió. S'ha acabat mistela i moscatell. Ens emplacem per a la propera trobada, al Delta de l'Ebre, a l'abril del 2013. M'alce un moment a pixar. Quan en torne, ja alleugit dels esperits, algun maçó m'ha adjudicat, a traïció, inventar-me alguna cosa sobre poesia i memòria per a l'any que ve, i ni balbucejant sunyolianament en puc fugir. Desemparat m'acoste a Berenguer: «Però jo què en puc dir, Vicent?!». «Tu tranquil, tu tranquil, tu vés fent que alguna cosa t'eixirà.» I l'òliba Minerva alça el vol i se'n va pel finestrell de la presó.

29-XI

Seixanta persones no escalfen el Teatre Micalet. Però l'únic actor, Manel Barceló, s'ha bellugat sense engava-

nyaments davant el públic minoritari. Són temps en què, no tan sols en un recital de poemes o en una presentació de llibre, sinó fins i tot en la foscor d'un cinema, passar d'unes desenes és un nombre suficient per conservar l'art en unes urbs que, en matèria d'espectacles, no arrebosquen més que tòpics corretjosos. Si l'època de monòlegs que vivim no fos un bluf carpetovetònic, una mixtió de *showman* de *varietés* i de Pepe Rubianes momificat i inòcua, el Micalet s'hauria omplert per veure *Els dolents de Shakespeare* de Steven Berkoff. Una obra, uns actors, poden seguir estils teatrals seculars, ser mediàtics, navegar a favor del corrent, i tanmateix preservar indemne la qualitat. Berkoff ho fa. Aquest matí, per internet, visionava versions del *Shakespeare's villains* interpretades pel mateix Berkoff a l'aire lliure, en un escenari urbà en temps real, adobades amb el to informal que demana el públic boirós però massiu del Youtube, i, encara que em semblen massa histriòniques, combaten amb enginy l'adulteració que infecta els escenaris –reals o virtuals. En l'adaptació de l'obra al català –de Màrius Serra, sempre generador i regenerador de llengua–, Manel Barceló, gens egòlatra, dóna una bona lliçó a les vaques sagrades catalanes que s'agraden de sobreactuar –hi ha, no debades, una al·lusió irònica, una punxadeta benèvola, als excessos flotatians. Barceló eriçona dins la pell de Ricard III i Shylock, i està imponent en els altres: Iago, Macbeth, Hamlet... Berkoff aprofita els personatges malvats de Shakespeare per escodrinjar la relació entre actor i espectador, desmi-

tificar-la i, entre broma i ganyota, substanciar-la de nou. I què ens diu sobre la Maldat? Berkoff només intenta el que intentaria qualsevol closca no cretina: ironitzar-hi, no per negar el mal, sinó per posar-lo al seu lloc. Perquè cada dia és més difícil, entre tant d'espectacle ximplet, desemmascarar el Iago en el guió.

13-XII

Antoni Ferrando, a cau d'orella, li fa un comentari filològic a Albert Hauf. Són davant meu, a la primera fila del Teatre Micalet, esperant que comence *Poseu-me les ulleres*, un espectacle basat en la vida i l'obra de Vicent Andrés Estellés. Ferrando, amb certa indignació –en els bons filòlegs la indignació és necessària, i mai malèvola–, comenta alguna cosa sobre els mots «asselellat» i «solejat». Sembla que algú –el sector més blavenc de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua?, la facció blavosa del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València?, els filòlegs blavissos que ara paren trona en alguns diaris?–, algú emblavidament influent, no només entronitza «solejat» sinó que vol tancar a les masmorres «asselellat». Després de més de vint anys de corrector lingüístic –segant marges, birbant junces i serrejos, tirant guano a l'arrossar entre llim i tarquim–, les discussions ortogràfiques acadèmiques m'aclofen com una carxofa estofada. Aquest país és ple de pronoms –aspirants a pro-

hom— que volen salvar la llengua amb una prescriptiva platerada de collonades. Personalment, en qüestió de mitra filològica, ja no sé si sóc matxo o mula: vaig fent i prou. Quant a Hauf i Ferrando, a pesar que estan dins una Acadèmia que fa tuf, només puc traure'm el barret: van ser professors meus, excel·lents, n'he après molt dels seus escrits, i encara ara —mentre tinc les seues coronetes a tocar de la meua barbeta, entre la mitja llum intrigant d'un Teatre Micalet cada dia més estimable— em deixe imposar vanitosament per la seua presència. Marieta em xiuxiueja: «Per què no els saludes? Potser se'n recorden de tu...» —i amb dolça ironia— «Que no saben que *eres* un poeta important?» Un entre tants...

Molta gent va conèixer i tractar Vicent Andrés Estellés. Jo només vaig passar un dia —un matí més un dinar— amb ell i la seua dona Isabel, però diria que l'actor Enric Juezas transmet fidedignament la seua personalitat. *Poseu-me les ulleres* —una barreja de música i dansa en directe, versos i projecció fílmica documental— és un bon espill de l'ànima i el cos estellesians. Deixant a part alguns tòpics excessius, notem l'alè d'Estellés com si una càmera l'hagués gravat en els moments vitals més pintorescos. Bastants anècdotes sobre el poeta, que ens n'acosten el tarannà, són conegudes més enllà dels cercles literaris —sobretot els seus estirabots sexuals— i ens l'identifiquen de seguida com a personatge. La representació

d'Enric Juezas d'un Estellés xerraire, d'anar per casa, amb un humor entre surrealista i sainetesc, propens a recordar el més íntim i ínfim detall sexual, de vegades escabrós, tremendista en parlar de la mort, visceral contra Franco, tan sensitiu que passa del plor a l'alegria en un no res, un Estellés prostàtic tan humà que despulla els seus admiradors, aquest Estellés orgànic em trasllada al dia que el vaig conèixer.

Era a principi dels 90, un any o dos abans de la seua mort, i jo –que tot just havia publicat el meu primer llibret de poemes– em declarava naturalment estellesià. No sé com, uns amics meus s'ho van fer per convidar-lo a passar el dia a Catarroja i dinar-hi junts, i vam anar a recollir-los, a ell i la seua dona Isabel, al seu pis de Benimaclet. La primera impressió de la seua figura va ser terrible, desmitificadora. Un Estellés vell, tremolenc, a qui havíem d'ajudar a caminar –a passets compulsius– agafant-lo del braç, un Estellés desarreglat en el vestir, amb unes ulleres de carei pesades que li relliscaven pel nas, amb un esguard lasciu que aflorava desbocat davant la primera dona que passava, un Estellés absurdament lacrimogen em va estroncar per sempre la meua tirada a idealitzar els grans escriptors. Un comentari seu sobre la seua poesia –fet sense venir a tomb tan bon punt vam sortir al carrer i una lleugera brisa ens va llepar els rostres– em va fer pensar que l'Estellés ja no hi tocava: «Jo vinc de Llorente i de Goethe, de les palmeres, del Mediterrani, dels versos que fa la gent del poble. Mon